

SANOAT KORXONALARIDA ISHLAB CHIQUARISH XARAJATLARINI KAMAYTIRISHNING AMAL QILISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH

Xudayberdiyeva Sarvinoz Komil qizi

TMI magistratura va kechki talim fakulteti I 5K guruh talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10307141>

Annotatsiya. Ushbu tezisda sanoat korxonalarida ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirishning amal qilish mexanizmini takomillashtirish, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirishning iqtidiy ahamiyati va uning boshqaruv usullari tahlil qilinadi, bu muammo zamonaviy moliyaviy tahlil olimlar tomonidan eng ko'p muhokama qilinayotgan mavzulardan biridir, bu o'z o'rnida korxonaning iqtisodiy rivojlanishiga imkon beradi.

Kalit so'zlar: xarajatlarni boshqarish, xarajatlarni kamaytirish, xarajatlarni kamaytirish yo'llari, xarajatlar tahlili, xarajatlarning nazorat qilish jarayonlari.

IMPROVING THE IMPLEMENTATION MECHANISM OF REDUCING PRODUCTION COSTS IN INDUSTRIAL ENTERPRISES

Abstract. This thesis analyzes the improvement of the implementation mechanism of reducing production costs in industrial enterprises, the economic importance of reducing production costs and its management methods, this problem is one of the most discussed topics by scientists of modern financial analysis, which in turn allows the economic development of the enterprise.

Key words: cost management, cost reduction, cost reduction methods, cost analysis, cost control processes.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМА РЕАЛИЗАЦИИ СНИЖЕНИЯ ИЗДЕРЖЕК ПРОИЗВОДСТВА НА ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

Аннотация. В данной диссертации анализируется совершенствование механизма реализации снижения издержек производства на промышленных предприятиях, экономическое значение снижения издержек производства и методов его управления, данная проблема является одной из наиболее обсуждаемых тем учеными современного финансового анализа, что, в свою очередь, позволяет экономическое развитие предприятия.

Ключевые слова: управление затратами, снижение затрат, методы снижения затрат, анализ затрат, процессы управления затратами.

O'zbekiston iqtisodiyotining hozirgi holati sanoat sektorida boshqaruv samaradorligini oshirishni, biznes amaliyotida sanoat biznesining sifat jihatidan o'sishini va uning ichki va tashqi bozorda raqobatbardoshligini ta'minlaydigan yangi boshqaruv vositalarini qo'llashni talab qiladi. Mikro darajadagi sanoat iqtisodiy tizimlarini rivojlantirishning strategik manfaatlari biznesni kapitallashtirishning o'sishiga, uning rivojlanishining barqarorligiga va dinamik o'zgaruvchan muhitda uzoq muddatli raqobatbardoshlikka va sanoat bozorlarining imkoniyatlariga erishishga qaratilgan. Boshqa tomondan, an'anaviy ravishda sanoat biznesini rivojlantirishni tezkor boshqarishning maqsadi joriy foyda va iqtisodiy samaradorlikni maksimal darajaga ko'tarish hisoblanadi. Ko'rinib turibdiki, bozor, sanoat biznesi va sanoat bozorlarining institutsional o'zgarishi sharoitida iqtisodiy samaradorlik sanoat korxonalarini

barqaror rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari bilan mutanosib ravishda tezkor boshqarish funksiyasi sifatida ko'rib chiqish zarurati yanada dolzarb bo'lib qolmoqda.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida har bir tadbirkor yoki korxona yuqori foyda olish va uni ko'paytirishni maqsad qiladi. Uning oladigan foyda miqdori esa ishlab chiqargan mahsuloti yoki ko'rsatayotgan xizmatining hajmiga, sifatiga, tannarxiga va baholar darajasiga bog'liq bo'ladi. Korxonalarining bozorga mahsulot etkazib berib, foyda olishga bo'lgan layoqatini aniqlab beruvchi muhim omil sarf-harajatlar darajasi hisoblanadi. Har qanday tovarni ishlab chiqarish iqtisodiy resurs sarflarini taqozo qilib, ular ham ma'lum narxga ega bo'ladi.

Korxona oladigan foydaning miqdori bir tomondan bozorga taklif qiladigan tovar miqdoriga bog'liq bo'lsa, ikkinchi tomondan unga qilinadigan iqtisodiy xarajatlar darajasiga, resurslardan foydalanish samaradorligi va tovarlar bozorida sotiladigan narxlarga bog'liq. Shuning uchun ham ishlab chiqarish xarajatlari iqtisodiyotning muhim kategoriyalaridan biri bo'lib, uni o'rganish muhim ahamiyatga egadir. Chunki uni o'rganish asosida har bir xarajatning ulushini baxolash va kamaytirish imkoniyatlari aniqlanadi.

Ishlab chiqarish jarayonida xarajatlarni shakllantirish jarayoniga ta'sir qilishning eng samarali usullaridan yana biri moliyaviy javobgarlik markazlarini tashkil etish asosida korxonaning xarajatlari va daromadlarini boshqarishdir.

Xarajatlarni boshqarish tizimining asosiy funktsiyalari prognozlash va rejalashtirish, buxgalteriya, nazorat qilish (monitoring), muvofiqlashtirish va tartibga solish, shuningdek, xarajatlarni tahlil qilish hisoblanadi.

Sanoat korxonalarida ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirishning amal qilish mexanizmini takomillashtirishni bir nechta yo'llar bilan amalga oshirilishi mumkin:

Protses optimizatsiyasi: Korxonalarda ish jarayonlarini tahlil qilib, uning barcha bosqichlarida xarajatlarni kamaytirish uchun samarador o'zgarishlarni kiritish zarur. Misol uchun, tezroq va yengil ishlab chiqarish metodlarini qo'llash, ishchi tiplarini tartibga solish, avtomatlashtirish va robototexnika qo'llash, xarajatlarni kamaytirish uchun qo'shimcha qobiliyatlar qo'shish kabi.

Xarajatlarni kamaytirishni tez-tez takrorlash: Sanoat korxonalarida jarayonlarni takrorlash, ish o'zaro bog'liqlikni kuchaytiradi va xatolar miqdorini pasaytiradi. Masalan, amalga oshirish bosqichlarini, tez orada mavjud loyihalarni ko'rib chiqishni, ko'paytirishni va konsolidatsiyalanishni va shunga o'xshash operativ tadbirlarni o'zlashtirishning samarador usullaridan foydalanish lozim.

Materiallar va resurslarning samarali ishlatilishi: qayta ishlash, qayta tiklash, qayta ishlab chiqarish, qayta ishlash va boshqa samarali materiallarni ishlatish, asboblarni va vositalarni muvofiq qilib, xamda sifatni takomillashtirish uchun samarali qurish usullarini qo'llab-quvvatlash, bir masala bo'lishi lozimki, bu XQA amaliy darajasini oshiradi va ishlab chiqarish xarajatlarni kamaytiradi.

Bu amal qilish mexanizmlari bir va bitta korxona uchun mos ekanligi uchun lozimki, har bir korxonaning maxfiylik, operatsion tadbirlari, xizmat kengaytmalari, uslublar va filtrlar qurilmalariga muvofiq bo'lishi kerak.

"Rivojlanish - qisqartirish" koordinatlarida korxonalarni rivojlantirishning turli holatlari, shu jumladan faol rivojlanish, barqaror rivojlanish, qayta qurish holati va bankrotlik

holati ko'rib chiqiladi. Korxonaning faoliyati va rivojlanishiga bevosita to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatadigan omillardan resurs yetkazib beruvchilar, iste'molchilar va raqobatchilar ta'kidlangan. Bilvosita ta'sir omillari orasida, birinchi navbatda, ilmiy-texnik taraqqiyot yo'nalishlarining, shu jumladan jahon kimyo sanoatida, texnologik tuzilmalarning rivojlanishi va o'zgarishi, shuningdek davlatning sanoat va iqtisodiy siyosatining ta'siri ko'rib chiqiladi.

Ushbu tadqiqot shuni ko'rsatadiki, korxonalar ishlashi kerak bo'lgan tashqi muhit, kimyo sanoati murakkab dinamik muhit bo'lib, sezilarli o'zgaruvchanlikka ega bo'lgan eng muhim omillarning ko'pligi va xilma-xilligi bilan ajralib turadi va adaptiv boshqaruvni yaratish zarurligini asoslaydi, uning vazifasi tizimning moslashuvchanligini saqlab qolishdir. Shu bilan birga, moslashuv muammolarini hal qilishni ikki darajaga ajratish mumkin: mikroiqtisodiy-aniiq iqtisodiy subyektlarning yangi iqtisodiy sharoitlarga bevosita moslashishi va makroiqtisodiy - rivojlanish va texnik xizmat ko'rsatish, shu jumladan davlat organlari tomonidan bozorda ishtirok etilishidir. Kimyo sanoati yuqori moddiy va energiya intensivligi bilan ajralib turadi. Moddiy xarajatlar kimyoviy mahsulotlar narxining 70% dan ortig'ini tashkil qiladi va boshqa tarmoqlar orasida issiqlik energiyasi iste'moli bo'yicha birinchi va elektr energiyasi iste'moli bo'yicha uchinchi o'rinda turadi. Yoqilg'i va energiya narxi ishlab chiqarish tannarxida 11% dan 25% gacha bo'lgan ulushlarga to'g'ri keladi.

So'nggi yillarda sanoatning barqaror iqtisodiy rivojlanish imkoniyatini cheklaydigan asosiy omillar mavjud, bu birinchi navbatda: - iqtisodiy islohotlarning eng muhim vazifasini, ya'ni ishlab chiqarishni modernizatsiya qilishdan manfaatdor bo'lgan samarali egasini shakllantirishni ta'minlamagan xususiylashtirishning samarasiz sxemalari va mexanizmlari. Xususan, xususiylashtirishning eng ommaviy bosqichida kimyo majmuasida yangi mulkdorlarning moliyaviy majburiyatlari 25% dan kam bajarildi. -raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarish uchun zarur shart-sharoitlarni ta'minlamaydigan past texnik daraja bilan ajralib turadigan sanoat ishlab chiqarish salohiyatining holati. Ishlab chiqarilgan kimyoviy mahsulotlarning yarmidan ko'pining sifat ko'rsatkichlari jahon standartlari talablariga javob bermaydi, bu yaqin kelajakda kimyo sanoat korxonalari uchun nafaqat tashqi, balki ichki bozorida ham vaziyatni jiddiy ravishda murakkablashtiradi. -tabiiy monopoliyalar mahsulotlari (tabiiy gaz, neftni qayta ishlash zavodi mahsulotlari, elektr energiyasi, temir yo'l) uchun narxlar va tariflarning o'sish sur'atlari oshib bormoqda. Uch yil davomida kimyoviy mahsulotlar narxlarining oshishi bilan sanoat iste'molchilari uchun elektr energiyasi narxlarining oshishi.

Energiya resurslari narxlarining o'zgarishiga to'g'ridan-to'g'ri mutanosib ravishda kimyo majmuasi korxonalari foydalanadigan eng muhim xom ashyo va materiallar narxlarining o'sishi tezlashdi.

Shunday qilib, xarajatlarni rejalashtirish, xarajatlarni boshqarish tizimining muhim elementi bo'lib, keng qamrovli bo'lishi va korxonaning resurslari qayerda, qachon va qanday hajmda sarflanishini aniqlash imkonini beradi.

Shuni ham ta'kidlash joizki, tashkilotning o'ziga xos xususiyatlarini va kompleks yondashuvni hisobga olgan holda xarajatlarni boshqarish tizimidan foydalanish korxona faoliyatining yuqori iqtisodiy natijalariga erishishga imkon beradi.

REFERENCES

1. Агафонова М.С., Свиридова И.Н. Мотивация деятельности в менеджменте // Современные наукоемкие технологии.-2014.
2. Агафонова М. С., Турищева Е. С. Механизм устойчивого развития экономики предприятия и его стабилизация // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2016.
3. Лихачева Т.Г., Агафонова М.С., Родионова Н.С. Специфика российского менеджмента // Международный студенческий научный вестник. – 2015.
4. Hasanov, A. (2022). Linguopoetics of Means of Imagination in Literary Text. EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION, 2(6), 224-226.
5. Khasanov, A. (2018). Artistic Repetition and Artistic Meaning. Eastern European Scientific Journal, (6).
6. Hasanov, A. (2023). STUDY OF SYNONYMS IN LINGUISTICS. Open Access Repository, 9(3), 207-212.
7. Akramov, S., & Hasanov, A. (2022). The Position Of The Determiner In Sentence Construction. Journal of Positive School Psychology, 6(11), 2768-2777.